

Åtta myter om personlig assistans.

RBU reder ut några av de vanligaste myterna och missförstånden.

RBU - Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar

Henrik Petrén och Lotta Rapacioli.

Juni 2016

Just nu arbetar en utredning på regeringens uppdrag med att se över LSS och personlig assistans. Det handlar om insatser som är livsviktiga för väldigt många barn, unga och vuxna med funktionsnedsättningar. Inte minst i den mediala debatten framförs alltför ofta påståenden om den personliga assistansen som inte stämmer. Därför har RBU sammanställt detta dokument där vi reder ut några av de vanligaste myterna och missförstånden.

Myt 1.

Fler än det var tänkt har fått personlig assistans och politikerna har tappat kontrollen över utvecklingen

Påståendet stämmer inte. Antalet personer med statlig assistansersättning har ökat från omkring 6 000 personer 1994 till omkring 16 400 personer 2016. Men det finns fullständigt naturliga förklaringar till denna utveckling som är en följd av medvetna politiska beslut. I en rapport av Bengt Westerberg från maj 2016¹ presenteras fyra huvudorsaker till att antalet personer med assistansersättning idag är fler än vad som förutsågs när LSS beslutades 1993

a) Äldre har fått rätt att behålla sin personliga assistans

År 2001 gjordes en ändring i lagen som innebär att personer som har beviljats assistansersättning före 65 års ålder får behålla den när de fyller 65 år. Personer som är över 65 år är idag cirka 2 700 av de totalt 16 400 som får assistansersättning.

b) Föräldrars och andra anhörigas insatser har tidigare underskattats kraftigt

Behovet av personlig assistans för barn underskattades i den ursprungliga LSS-propositionen. Det berodde bland annat på att man kraftigt missbedömde hur stora insatser som föräldrar hade tvingats göra i det tysta. En annan förklaring är att gruppen barn med autism och autismliknande tillstånd är betydligt större än den grupp som omfattades av det tidigare begreppet barndomspsykos. Idag har omkring 3 000 barn rätt till personlig assistans.

c) Införandet av det femte grundläggande behovet

Genom införandet av det femte grundläggande behovet 1996 utökades gruppen som kan ha rätt till personlig assistans. Det handlar om hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade. Gruppen som genom detta beslut har tillkommit uppskattas av Försäkringskassan (med ett mått av osäkerhet) uppgå till omkring 1 900 personer. I den här gruppen ingår visserligen ett antal barn varför siffrorna inte utan vidare kan adderas till siffrorna ovan. Helt klart är under alla omständigheter att den lagändring som genomfördes 1996 för att förtydliga målgruppen har inneburit att fler har fått rätt till personlig assistans.

d) Sveriges befolkning har ökat

Sedan 1994 har Sveriges befolkning ökat med cirka 12 procent. Om man antar att denna grupp i genomsnitt har likartade behov av personlig assistans som befolkningen i övrigt skulle befolkningsökningen förklara varför ytterligare cirka 2 000 personer idag har rätt till personlig assistans.

Till allt detta ska dessutom läggas att den enskildes behov av personlig assistans aldrig någonsin tidigare har varit så grundligt utredda som de är idag. Detta talar för att det åtminstone inte är för många personer som idag har rätt till personlig assistans jämfört med hur den tänkta målgruppen för insatsen definieras i lag och förarbeten. Kanske borde istället fler ha rätt till personlig assistans?

---

¹ Personlig assistans – hotad frihetsreform?, Bengt Westerberg, 2016, s 38 ff

Myt 2.

Personlig assistans är dyrt jämfört med andra alternativ

Påståendet stämmer inte. Flera rapporter som har jämfört kostnader för personlig assistans med kostnader för andra alternativ har tvärtom kommit fram till att personlig assistans är både kostnadsmässigt och kvalitetsmässigt överlägsen.

Ingen har påstått att om personlig assistans avskaffades skulle samtidigt behoven som den är avsedd att tillgodose försvinna. Som tänkbara alternativ till personlig assistans brukar i huvudsak varianter av särskilda boenden och hemtjänst framhållas.

Socialstyrelsen har jämfört kostnaderna för särskilt boende och personlig assistans. Genomsnittskostnaden är förvisso något lägre i särskilt boende. Men samtidigt har personer i särskilt boende ofta ytterligare insatser enligt LSS. De flesta med personlig assistans har inga andra insatser. När man tar hänsyn till detta så minskar eller försvinner skillnaden i kostnad mellan särskilt boende och personlig assistans. Personlig assistans kan därför inte sägas vara en dyr insats jämfört med särskilt boende. För personer med omfattande behov av stödinsatser är personlig assistans i regel till och med ett billigare alternativ än särskilt boende enligt en kostnadsjämförelse från föreningen JAG².

Hemtjänst är inte heller ett kostnadsbesparande alternativ till personlig assistans om inte såväl kvalitet och kvantitet hos brukaren kraftigt försämras. Det beror på att kostnaden per hemtjänststimme är cirka 70 procent högre än kostnaden för en assistanstimme. Det allmännas kostnad för 90 assistanstimmar är densamma som för 54 timmars hemtjänst. Det är alltså först vid en halvering av antalet utförda timmar hos brukaren som det allmänna skulle kunna uppnå en substantiell kostnadsbesparing genom att ersätta personlig assistans med hemtjänst. Till detta kommer att hemtjänst är en betydligt mindre effektiv insats än personlig assistans sett till hur mycket av ett beslut som faktiskt utförs i praktiken.³

Myt 3.

Människor med funktionsnedsättning skulle ha det bättre på institution

Påståendet stämmer inte. Sverige har erfarenheter av institutionsboenden och det är inget vi vill återvända till. Det var bland annat just utifrån dessa erfarenheter och för att ge människor med omfattande funktionsnedsättningar möjlighet till ett liv i delaktighet och med goda levnadsvillkor som den svenska funktionshinderpolitiken utvecklades under 1900-talet och insatsen personlig assistans infördes 1994.

Moderniseringen av välfärdssamhället och tillkomsten av LSS sammanfaller med en tydligt förbättrad hälsa för personer med funktionsnedsättning. För några decennier sedan var det få barn med svår intellektuell funktionsnedsättning som nådde vuxen ålder. Idag är deras förväntade levnadsålder vid födseln cirka 60 år. För dem med måttlig eller lindrig utvecklingsstörning är den förväntade levnadsåldern nästan i nivå med befolkningen i stort.⁴ Många av de personer med funktionsnedsättning som idag lever ett bra liv med personlig assistans hade sannolikt inte ens överlevt utan de stora framsteg som har gjorts.

Det finns redan idag möjlighet att inom LSS välja att få sitt behov av stöd tillgodosett inom ramen för olika kollektiva boendeformer (som dock inte ska förväxlas med gamla tiders institutioner). Att så många personer uppenbarligen hellre vill leva sitt liv i eget boende och med personlig assistans kan vara en indikation på skillnaden i upplevd kvalitet mellan dessa alternativ.

² Ny kostnadsjämförelse: Gruppboende dyrare än personlig assistans, JAG, 2015

³ Personlig assistans – hotad frihetsreform?, Bengt Westerberg, 2016, s 51

⁴ Personlig assistans – hotad frihetsreform?, Bengt Westerberg, 2016, s 38

Myt 4.

Omkring 9-15 procent av assistansersättningen fuskas bort

Påståendet stämmer inte. Sanningen är att ingen vet säkert. Trots att det i media ofta förekommer påståenden om ett omfattande fusk inom assistansersättningen finns det inga belägg för att missbruket skulle vara större där än inom andra delar av socialförsäkringssystemet. Under 2014 beslutade Försäkringskassan om återkrav och skadestånd inom assistansersättningen med 0,16 procent av det totalt utbetalda beloppet.⁵ Det kan också uttryckas som 1,6 promille.

Mot den bakgrunden är det oseriöst, och dessutom ägnat att sänka förtroendet för assistansersättningen, att påstå att så mycket som 9-15 procent av assistansersättningen fuskas bort eller på annat sätt utgörs av felaktiga utbetalningar.⁶ Faktum är att, trots ett stort fokus på frågan under de senaste åren, har Försäkringskassan och rättsvårdande myndigheter inte kunnat belägga att de felaktiga utbetalningarna skulle uppgå till mer än någon hundradel av de nivåer som har påståtts. Fusk ska självklart inte förekomma alls inom assistansersättningen men det måste bli ett slut på grundlösa påståenden om fusk när de bekräftade siffror som finns visar något helt annat.

Myt 5.

Kostnaderna för personlig assistans skenar

Påståendet stämmer inte. Det stämmer dock att kostnaderna för personlig assistans har ökat, men förklaringen till detta är att fler personer genom politiska beslut har fått rätt till personlig assistans. Kostnaderna för den statliga assistansersättningen ökade, mätt i 2014 års prisnivå, från omkring 7 miljarder kronor år 1994 till drygt 28 miljarder kronor år 2014.⁷

Men sedan år 2010 har kostnadsutvecklingen stagnerat vilket kan förklaras med dels att färre personer har fått rätt till personlig assistans på grund av en förändrad rättspraxis, dels att uppräkningsen av ersättningen per timme har varit lägre än tidigare.

Att kostnaderna har ökat under de år LSS har funnits är en naturlig konsekvens av att antalet personer med rätt till assistans har blivit fler samt att dessa efter en noggrann prövning av Försäkringskassan har fått en tilldelning av assistanstimmar som bättre motsvarar behoven.

När det påstås att kostnaderna för personlig assistans skenar framstår det som att de ökar okontrollerat och oförklarligt. Så är alltså inte fallet.

---

⁵ Uppgift från Försäkringskassan hösten 2015. Återkrav är aktuellt antingen när den försäkrade lämnat oriktiga uppgifter, underlåtit anmälningsskyldighet eller i de fall då man av någon anledning inte kan avräkna skulden mot kommande utbetalning, t.ex. när ersättningen upphör.

⁶ Uppskattningen presenterades i betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning, SOU 2012:6

⁷ Inspektionen för socialförsäkringen, Rapport 2015:9

Myt 6.

Barn får personlig assistans för att föräldrarna inte tar sitt föräldraansvar

Påståendet stämmer inte. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning tar sitt föräldraansvar mer än de flesta andra föräldrar. De har helt enkelt inget val.

Föräldrars ansvar för barn regleras i Föräldrabalken. Enligt föräldrabalken har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran.⁸

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.⁹

Ingenstans uttrycks att föräldrar till barn med funktionsnedsättning har ett större ansvar för sina barn än andra föräldrar. Det föräldrabalkens skrivningar innebär är att föräldrar fullgör sin skyldighet enligt lagen genom att ansöka om och se till att barnet får de insatser, exempelvis personlig assistans, som det är i behov av.

Detta innebär också att föräldrar till barn med funktionsnedsättning inte har ett större ansvar för sina barn än andra föräldrar.

Av förarbetena till den ursprungliga regleringen i LSS framgår att föräldraansvaret enligt föräldrabalken ska beaktas vid bedömningen av rätten till personlig assistans för barn.¹⁰ Det saknas emellertid uttalanden som kan ge närmare vägledning för hur denna bedömning ska göras. Vid riksdagsbehandlingen av förslag till ändringar i LSS och LASS anfördes att det normala föräldraansvaret ska beaktas på så sätt att det bara är hjälpbehov som går utöver vad som är normalt för ett barn i ifrågavarande ålder som ska läggas till grund för bedömningen av behovet av personlig assistans.¹¹

Myt 7.

Det finns ett överutnyttjande av personlig assistans

Påståendet stämmer inte. Faktum är att det inte finns någon som på ett begripligt sätt har kunnat förklara vad överutnyttjande skulle bestå i. Ändå är det ett begrepp som används av dem som tycker att personlig assistans kostar för mycket för staten. Begreppet ”överutnyttjande” låter påskina att assistansersättningen är som en kran som kan vridas på och av lite hur som helst av den enskilde. Ungefär som varmvattnet i duschen.

Men så här ligger det till: Försäkringskassan gör efter en ansökan om personlig assistans en noggrann utredning och fattar därefter beslut om hur många timmar med personlig assistans den sökande behöver. Den som genom Försäkringskassans beslut har blivit beviljad assistansersättning är sedan skyldig att redovisa precis hur ersättningen används, vem som har utfört assistansen och hur många timmar som har använts. Om den assistansberättigade personen av någon anledning under en period inte har behövt använda alla timmar som Försäkringskassan har beslutat om så ska ersättningen för dessa överskottstimmar betalas tillbaka.

---

8 Föräldrabalken 6 kap 1 §

9 Föräldrabalken 6 kap 2 §

10 Prop. 1992/93:159 s. 65 f

11 Bet. 1995/96:SoU15 s. 18

Vi tar det en gång till: 1. Försäkringskassan bedömer och beslutar om assistansbehovets omfattning i ett bestämt antal timmar. 2. Den assistansberättigade köper personlig assistans för att tillgodose behovet. 3. Om samtliga beslutade timmar inte behöver användas för att täcka behovet betalas ersättningen för dessa timmar tillbaka till Försäkringskassan.

Det är alltså inte möjligt att överutnyttja personlig assistans eftersom det inte är den enskilde som bestämmer hur många assistanstimmar man ska få använda utifrån sitt behov.

Myt 8.

Föräldrar avstår habilitering och hjälpmedel för sina barn för att de hellre vill ha assistansersättning

Påståendet stämmer inte. Olyckligtvis har det spridits en myt om att det är vanligt förekommande att föräldrar väljer bort vissa insatser och resurser i form av habilitering och hjälpmedel för att kunna maximera antalet timmar med assistansersättning. Men verkligheten visar precis motsatsen.

I en RBU-rapport där medlemmar har svarat på enkätfrågor om habilitering framgår exempelvis att den vanligaste orsaken till föräldrars missnöje med habiliteringen är att barnet inte får den träning som han eller hon behöver (t ex sjukgymnastik).¹² Utvecklingen av svensk habilitering har dessutom gått emot att bli mer konsulterande än utförande. Idag förväntas föräldrar och assistenter utföra en stor del av barnets träning som tidigare utfördes av utbildade sjukgymnaster på habiliteringen. Den personliga assistansen är därför för många barn istället en förutsättning för att kunna få rätt habiliteringsinsatser.

På samma sätt förhåller det sig med tillgången till hjälpmedel. En majoritet av föräldrar till barn med funktionsnedsättning som har svarat i en RBU-enkät uppger att de har nekats hjälpmedel som de anser att barnet behöver.¹³

Föräldrar till barn med funktionsnedsättning vill precis som andra föräldrar ge sina barn maximala förutsättningar att utveckla sin fulla potential. För detta krävs ofta hjälpmedel, habilitering och inte minst personlig assistans.

---

12 Åt var och en efter behov?, RBU: årsrapport 2012

13 Hjälpmedel – var god dröj!, RBU:s årsrapport 2013

Rätten att maxa livet.

Alla barn har rätt till en bra barndom.
Alla barn har rätt att mötas med kärlek och respekt.
Och alla barn har rätt att få möjlighet till att utvecklas.

Det kan tyckas vara en självklarhet men för barn med funktionsnedsättning är det inte alltid det.

Trots att FN:s barnkonvention tydligt säger att "barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv och hjälp att delta i samhället på lika villkor", utsätts barn i Sverige dagligen för orättvisor.

På RBU arbetar vi för ett rättvist samhälle där varje barn ska kunna uppnå sin fulla potential. Vi arbetar helt enkelt för rätten att varje individ ska kunna maximera sitt liv. Inte förrän det målet har uppnåtts kommer vi att känna oss nöjda.

Vi gör det genom att driva frågor och påverka politiker.
Vi gör det genom att informera och förändra attityder.
Och vi gör det genom att låta våra 11 000 medlemmar utbyta erfarenheter i våra distrikts- och lokalföreningar runt om i landet.

Välkommen till RBU.
Vi arbetar för rätten att maxa livet.

RÖRELSEHINDRADE BARN & UNGDOMAR

Besök: S:t Eriksgatan 44 • Stockholm • Box 8026 • 104 20 Stockholm • Tel 08-6777300 • info@rbu.se
Gåvokonto: PG 90 00 71-2 • Organisationsnummer: 802002-8125